

**VARHAISKASVATTAJIEN NÄKEMYKSIÄ LASTEN VAPAASTA LEIKISTÄ
JA SEN RIKASTUTTAMISEN KEINOISTA VARHAISKASVATUKSESSA**

Ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö
Sosionomikoulutus, Hämeenlinnan korkeakoulukeskus
kevät 2022
Elina Koli

Tekijä	Elina Koli	Vuosi 2022
Työn nimi	Varhaiskasvattajien näkemyksiä lasten vapaasta leikistä ja sen rikastuttamisen keinoista varhaiskasvatuksessa	
Ohjaaja	Raija Koskinen	

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää varhaiskasvattajien näkemyksiä lasten vapaasta leikistä ja sen rikastuttamisen keinoista. Tavoitteena oli selvittää myös, miten tärkeäksi varhaiskasvattajat kokevat vapaan leikin ja millä keinoin he voisivat kehittää lasten vapaan leikin mahdollisuuksia. Tarkoituksena oli, että tutkimus tuottaa hyvän selvityksen vapaan leikin nykytilasta yhteistyöpäiväkodissa. Työn tilaajana oli varsinaissuomalainen päiväkot.

Opinnäytetyö on laadullinen tutkimus, ja se toteutettiin sähköisen Webropol-kyselylomakkeen avulla. Kyselylomake lähetettiin päiväkodin kaikille varhaiskasvattajille ja vastauksia tuli yhteensä viisi kappaletta. Aineisto analysoitiin teemoittelun avulla.

Opinnäytetyö koostuu tietoperustasta, aiemmista tutkimuksista, toteutuksen raportoinnista sekä tuloksista ja niiden perusteella tehdyistä johtopäätöksistä sekä pohdinnasta.

Tietoperustassa määritellään varhaiskasvatuksen lähtökohtien lisäksi lasten leikki yleisesti sekä lasten vapaa leikki ja sen merkitys.

Tutkimuksen tulosten perusteella varhaiskasvattajat tiedostavat vapaan leikin merkityksen ja antavat lapsille siihen aikaa päivittäin. Varhaiskasvattajat kokevat lasten leikkiin osallistumisen luontaisena ja heidän roolinsa esiintyy moninaisena. Varhaiskasvattajat rikastavat lasten vapaata leikkiä muun muassa juonellistamalla ja sanoittamalla leikkiä sekä ideoimalla leikkiä lasten kanssa yhdessä. Vapaata leikkiä haastaviksi tekijöiksi nousi vähäinen aika ja henkilöstön määrä.

Avainsanat Leikki, varhaiskasvatus, vapaa leikki

Sivut 30 sivua ja liitteitä 3 sivua

Author	Elina Koli	Year 2022
Subject	The views of early childhood educators on children's free play and means of enriching it in early childhood education	
Supervisor	Raija Koskinen	

ABSTRACT

The aim of this thesis was to explore early childhood educators' views about children's free play and means of enriching it. The aim was also to find out how important early childhood educators perceive free play and how they could create more opportunities for free play for children. The thesis was commissioned by a day care centre in southwestern Finland and the aim was to provide them with a report of the current state of free play in their day care centre.

The thesis is a qualitative survey which was carried out by using a Webropol questionnaire. The questionnaire was sent to all early childhood educators in the commissioning day care centre and a total of five responses were received. The data were analyzed by thematizing. The thesis consists of a knowledge base, previous research, implementation report, results, conclusions, and reflection. The knowledge base defines the basis for early childhood education, children's play in general and children's free play.

Based on the results of the thesis, early childhood educators are aware of the importance of free play, and they give children time for it daily. Early childhood educators perceive their participation in the playing as natural and their roles are diverse. Early childhood educators enrich children's free play by adding a plot, by telling what happens in the play and by composing a play together with the children. Lack of time and staff were factors that made free play challenging.

Keywords Play, early childhood education, free play

Pages 30 pages and appendices 3 pages

Sisälllys

1	Johdanto	1
2	Varhaiskasvatuksen lähtökohdat	3
2.1	Varhaiskasvatuksen tavoitteet.....	3
2.2	Varhaiskasvatusta ohjaavat asiakirjat.....	4
3	0–6-vuotiaiden lasten leikki	6
3.1	Leikin jaottelu erilaisiin kategorioihin.....	6
3.2	Leikki eri ikävaiheissa	7
3.3	Leikki varhaiskasvatuksessa	8
4	Lasten vapaa leikki.....	9
4.1	Vapaan leikin merkitys lapsen kehitykselle	9
4.2	Varhaiskasvattajan rooli lasten vapaassa leikissä.....	10
5	Aikaisemmat tutkimukset.....	11
6	Tutkimuksen tavoite, tarkoitus ja toteutus	13
6.1	Laadullinen tutkimus.....	14
6.2	Aineiston hankinta	15
6.3	Aineiston analyysi	16
6.4	Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	17
7	Tulokset	18
7.1	Vapaan leikin merkitys ja luonne	19
7.2	Varhaiskasvattajien rooli ja osallistuminen vapaaseen leikkiin.....	20
7.3	Varhaiskasvattajien keinoja vapaan leikin rikastuttamiseen.....	21
7.4	Vapaan leikin nykytila ja kehittämissideat	22
8	Johtopäätökset	23
9	Pohdinta	25
	Lähteet.....	28

Liitteet

Liite 1 Saatekirje

Liite 2 Kyselylomake

Liite 3 Aineistonhallintasuunnitelma

1 Johdanto

Vapaassa leikissä lapsi saa itse päättää mihin ryhtyy, mistä leikki alkaa ja mihin se päättyy. Lapsi saa itse määritellä kenen kanssa leikkii ja kuka leikkiin voi osallistua. Lapsi oppii leikin prosessin osallistumalla leikkiin itseään taitavamman kanssa. Vapaassa leikissä lapsi voi harjoitella vuorovaikutusta ja omien tavoitteiden asettelua. Aikuisen osuus vapaaseen leikkiin vaihtelee lapsen kehitystason mukaan suorasta osallistumisesta välilliseen vaikuttamiseen. (Helenius & Korhonen, 2020, s. 71)

Tämän opinnäytetyön aiheena on tutkia varhaiskasvattajien näkemyksiä lasten vapaasta leikistä ja sen rikastuttamisen keinoista varhaiskasvatuksessa. Tavoitteena on selvittää myös, miten tärkeäksi varhaiskasvattajat kokevat vapaan leikin ja millä keinoin varhaiskasvattajat voisivat kehittää lasten vapaan leikin mahdollisuuksia. Tarkoituksena on, että opinnäytetyöni lopputuloksena syntyy hyvä selvitys siitä, miten kyseisen päiväkodin varhaiskasvattajat rikastuttavat vapaata leikkiä. Tutkimuksen avulla haluan tuoda myös tietoutta lasten vapaasta leikistä. Lopputuloksena saatujen vastausten tarkoituksena on saada työntekijöiden ajatuksia heräteltyä ja mahdollisia uusia ideoita sekä ajatuksia julki. Toivon lopputuloksen avaavan hyvät mahdollisuudet kehittää lasten vapaata leikkiä eteenpäin kyseisessä päiväkodissa. Tutkimuksen avulla haluan myös itse oppia lisää vapaasta leikistä ja saada näkemystä sen nykytilasta varhaiskasvatuksessa.

Työn tilaajana toimii varsinaissuomalainen päiväkotitoiminta. Tutkimuskysymyksiä on kaksi: miten varhaiskasvattajat kokevat lasten vapaan leikin ja millaisia keinoja heillä on vapaan leikin rikastuttamiseen ja miten lasten vapaan leikin mahdollisuuksia voitaisiin kehittää yhteistyöpäiväkodissa.

Aihe on yhteiskunnallisesti merkittävä sekä ajankohtainen, sillä valtakunnalliset varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2018) korostaa leikin merkitystä koko varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa. Lasten leikille ja leikkialoiteille tulee antaa tilaa ja aikaa. Henkilöstön tehtävänä on tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää ympäristöä ja toimintatapoja niin, että ne kehittävät lasten leikkiä. Leikki on keskeinen tapa toimia

lapsille ja se edesauttaa lapsen oppimista, kehitystä ja hyvinvointia. (Opetushallitus, 2018, ss. 30, 38)

Minua on aina kiinnostanut aiheena lasten leikki ja sen vuoksi itselleni heräsi ajatus lähteä tutkimaan lasten vapaata leikkiä. Koen lasten vapaan leikin varhaiskasvatuksessa merkitykselliseksi, sillä leikki opettaa monia tärkeitä taitoja lapsille. Leikki on merkityksellinen osa lasten elämää sekä varhaiskasvatusta. Varhaiskasvatuksen opettajana työskennellessä tulee ymmärtää lasten vapaan leikin sekä ohjatun leikin ero ja niiden merkitys lasten kasvussa sekä kehityksessä. Leikki on osa varhaiskasvatuksen pedagogiikkaa.

Opinnäytetyössä käsittelen varhaiskasvatuksen lähtökohtia ja avaan lasten leikkiä yleisesti. Tuon esille lasten vapaan leikin määritelmän ja avaan vapaan leikin merkitystä lapsen kehitykselle. Teoriaosassa paneudun myös varhaiskasvattajan rooliin lasten vapaassa leikissä. Raportti etenee aikaisempien tutkimuksien käsittelystä tutkimuksen tavoitteen, tarkoituksen ja toteutuksen käsittelyyn. Lopuksi paneudun tutkimuksen tuloksiin ja johtopäätöksiin.

2 Varhaiskasvatuksen lähtökohdat

Tutkimukseni pohjautuu varhaiskasvatuksen kentälle, joten on tarpeen käsitellä varhaiskasvatuksen määritelmää, tavoitteita sekä varhaiskasvatusta ohjaavia asiakirjoja. Varhaiskasvatus määritellään suunnitelmalliseksi sekä tavoitteelliseksi kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostavaksi kokonaisuudeksi, jossa tärkeässä osassa on pedagogiikka. (Varhaiskasvatuslaki 540/2018 § 2) Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jonka tehtävänä on edistää yhdessä huoltajien kanssa lapsen kasvua, kehitystä sekä oppimista. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on myös mahdollistaa vanhempien opiskelu tai työssäkäynti. Varhaiskasvatuksen tarkoituksena on edistää lasten välistä tasa-arvoa sekä yhdenvertaisuutta ja ehkäistä syrjäytymistä. Varhaiskasvatuksessa lapset oppivat monia tärkeitä tietoja ja taitoja, jotka vahvistavat lasten osallisuutta ja aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. (Opetushallitus, 2018, s. 14)

2.1 Varhaiskasvatuksen tavoitteet

Varhaiskasvatuslaissa (540/2018 § 3) on määritelty kymmenen tavoitetta varhaiskasvatukselle, jotka ohjaavat varhaiskasvatuksessa tehtävää työtä. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on edistää jokaisen lapsen kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia iän ja kehitystason mukaan. Sen tavoitteena on tukea lapsen oppimismahdollisuuksia ja mahdollistaa koulutuksellinen tasa-arvo. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on järjestää monipuolista pedagogista toimintaa, joka perustuu lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin sekä kulttuuriperintöön ja edesauttaa myönteisten oppimiskokemusten syntymistä. Tärkeää on huolehtia laadukkaasta kasvuympäristöstä, mahdollistaa pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten sekä varhaiskasvattajien välillä ja turvata lasta arvosta toimintatapa.

Varhaiskasvatuksen saamiseen on oltava kaikilla lapsilla samanlainen mahdollisuus ja sen tulee edistää yhdenvertaisuutta sekä auttaa lapsia omaksumaan ja kunnioittamaan erilaisuutta. Jokainen lapsi tulee kohdata yksilöllisesti ja ottaa huomioon jokaisen tarpeet. Tarvittaessa toimitaan moniammatillisesti, mikäli se edesauttaa lapsen edun saavuttamista. Varhaiskasvatuksessa lapset pääsevät opettelemaan vertaisryhmässä yhteistyö- ja

vuorovaikutustaitoja. Heille opetetaan toisten ihmisten kunnioittamista sekä eettisesti vastuullista toimintaa. Kaikessa toiminnassa tulee ottaa huomioon lapsen osallisuus. Lapsen tulee saada vaikuttaa ja olla mukana häntä itseään koskevissa päätöksenteoissa.

Varhaiskasvatuksen tavoite voidaan kiteyttää lapsen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tukemiseen yhteistyössä lapsen huoltajien kanssa sekä lapsen huoltajien tukemiseen heidän kasvatustyössään. (Varhaiskasvatuslaki 540/2018 § 3)

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohja lapsen kasvun ja oppimisen polulle. Tärkeässä osassa on lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun sekä lapsen mielipiteen huomioonottaminen ja yhdenvertainen sekä tasa-arvoinen kohtelu.

Varhaiskasvatus perustuu ajatukseen, että jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja tärkeä juuri sellaisena kuin on. Perustana on kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen ja henkilöstön tehtävänä on tukea lapsia toimimaan arvoperustan mukaan. Kiusaamista ja rasismia ei hyväksytä keneltäkään missään tilanteessa. Lapsella tulee olla mahdollisuus ilmaista itseään niillä keinoilla, joita hänellä on. Varhaiskasvatuksessa leikki on merkityksellisessä osassa ja lapsella on oikeus leikkiä sekä oppia leikin kautta. Perhemuodot ovat moninaisia ja jokaisella kasvattajalla tulisi olla avoin ja kunnioittava suhtautuminen erilaisiin perhemuotoihin sekä kasvatuskäytäntöihin. Jokaisen lapsen tulee saada kokea oma perheensä arvokkaaksi. (Opetushallitus, 2018, ss. 19–21)

2.2 Varhaiskasvatusta ohjaavat asiakirjat

Varhaiskasvatusta ohjaavat erilaiset asiakirjat. Näistä keskeisempiä ovat varhaiskasvatuslaki, valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteet.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ovat Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys varhaiskasvatuslain pohjalta, jonka mukaan varhaiskasvatusta on toteutettava.

Tämän tarkoituksena on tuottaa varhaiskasvatukseen osallistuville lapsille samanlaiset edellytykset kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle. Niiden tehtävänä on toimia ohjeena varhaiskasvatuksen järjestämiseen, toteuttamiseen sekä kehittämiseen ja edesauttaa laadukkaan sekä yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista kaikkialla Suomessa.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ovat velvoittava määräys varhaiskasvatuksen järjestäjille. Varhaiskasvatuksen järjestäjällä tarkoitetaan kuntaa, kuntayhtymää tai yksityistä

palveluntuottajaa. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteista on olemassa valtakunnallinen versio sekä jokaisella kunnalla valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteella laadittu oma versio. Se laaditaan siten, että se määrittelee ja ohjaa varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. (Opetushallitus, 2018, ss. 7–8)

Varhaiskasvatuslaissa (540/2018) määritellään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen järjestämisestä ja tuottamisesta sekä tietovarannoista. Perinteisen päiväkotitoiminnan lisäksi varhaiskasvatuksen toimintamuotoja ovat myös perhepäivähoito sekä avoin varhaiskasvatus toiminta. Varhaiskasvatusta voivat saada kaikki alle kouluikäiset lapset sekä olosuhteiden vaatiessa myös sitä vanhemmat lapset. Varhaiskasvatuksen järjestämisestä vastaa kunta. Kunnan on myös huolehdittava siitä, että jokainen lapsi saa varhaiskasvatusta lapsen äidinkielen suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Laissa säädetään varhaiskasvatusympäristöstä, jonka on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen.

Valtioneuvoston asetuksessa varhaiskasvatuksesta (753/2018) säädetään päiväkodin henkilöstön mitoituksesta, suhdeluvuista sekä kelpoisuusvaatimuksista, joita tulee noudattaa. Päiväkodissa tulee olla vähintään yksi kasvattaja enintään seitsemää yli kolmevuotiasta lasta kohden ja vähintään yksi kasvattaja enintään neljää alle kolmevuotiasta lasta kohden. Kunnan tai kuntayhtymän tulee vastata siitä, että varhaiskasvatuksessa työskentelee riittävästi kelpoisuusvaatimukset täyttävää henkilöstöä. Varhaiskasvatuslaissa on määritelty erikseen varhaiskasvatuksen opettajan, sosionomin sekä lastenhoitajan kelpoisuusvaatimuksista. (Varhaiskasvatuslaki 540/2018)

Jokaiselle varhaiskasvatuksessa olevalle lapselle laaditaan yhteistyössä henkilöstön ja huoltajien kanssa henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma lapsen kasvatukseen, opetuksen ja hoidon toteuttamiseksi. Varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan tavoitteet lapsen varhaiskasvatuksen toteuttamiseksi sekä toimenpiteet näiden tavoitteiden saavuttamiseksi. Lisäksi suunnitelmaan kirjataan mahdollinen tuen tarve sekä siihen liittyvät tukitoimet. Lapsen mielipide on otettava huomioon varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa. (Varhaiskasvatuslaki 540/2018 § 23)

3 0–6-vuotiaiden lasten leikki

Opinnäytetyöni kytkeytyy vapaaseen leikkiin, joten on tarpeen käsitellä leikkiä ilmiönä yleisesti. Leikki on lapsille luontainen tapa toimia ja jokaisella lapsella on oikeus leikkiin. Se on heidän itse rakennettua toimintaa, johon vaikutteet tulevat ympäröivästä maailmasta. Leikin avulla lapset hakevat tietoa ja kokemuksia ympäristöstään. He yrittävät tiedostaa, mitkä asiat ovat merkityksellisiä ja mieluisia lapsen omassa elämässä. Leikki on lapsen ensimmäinen omaehtoinen toiminta, joka tuntuu lapsesta omalta. Se on myös luovaa ja esteettistä tekemistä ja on merkittävä osa lapsen kehitystä. (Hakkarainen, 2008, ss. 99–100)

Lapsen ikä vaikuttaa siihen millaisia leikkejä hän leikkii. Leikkiin vaikuttaa lasten mielenkiinnon kohteet, kehitys, pedagogiset toimintatavat sekä ympäristö. (Reunamo, 2019)

3.1 Leikin jaottelu erilaisiin kategorioihin

Leikit voidaan jaotella luoviin leikkeihin sekä sääntöleikkeihin. Luovia leikkejä ovat näytelmälliset leikit, rakenteluleikit sekä roolileikit. Roolileikeissä lapsi asettuu toisen asemaan ja toimii vastavuoroisessa suhteessa muiden lasten kanssa. Lapsi nauttii saadessaan eläytyä rooliin erilaisten välineiden avulla. Välineet vahvistavat omassa roolissa pysymistä ja ilmaisevat toisille missä roolissa lapsi on leikissä. Näytelmälliset leikit perustuvat usein johonkin kuultuun satuun tai tarinaan. Tarinat ja sadut antavat leikille alun ja lopun sekä tapahtumat. Näytelmällisissä leikeissä lapsi joutuu roolileikkiä tiukemmin sovittamaan roolinsa muiden tarinan henkilöiden tulkintaan. Tällöin leikin vaikeustaso kasvaa. Rakenteluleikit tuottavat lapsille valtavasti iloa, kun lapset pääsevät suunnittelemaan ja rakentamaan jotakin mieluista erilaisista materiaaleista. Rakenteluleikeistä syntyy konkreettinen lopputulos. Rakenteluleikkien avulla lapsen matemaattinen hahmottamiskyky voi kehittyä, sillä rakentelussa ollaan tekemisissä mittasuhteiden kanssa. Rakenteluleikeissä vaaditaan lapselta kokonaisuuksien hahmottamista, analysointia ja hienomotorisia taitoja. (Helenius & Lummelahti, 2013, ss. 93, 123, 135–136)

Kun lapsi on oppinut leikkimään roolileikkejä, hän voi omaksua myös sääntöleikit. Sääntöleikit käsittävät perinteiset pelit ja leikit, joissa on tietyt säännöt. Sääntöleikeissä on tietty päämäärä, johon pyritään kullekin leikille tyypillisin tavoin. Sääntöleikeissä tärkeää on,

että jokainen lapsi omaksuu leikin ja, että kaikki paneutuvat leikkiin. Sääntöleikit opitaan vähitellen ja aikuisen tuki neuvojana ja sääntöjen kertaajana on tärkeä. Kun lapsi tulee ikään, jolloin hän alkaa leikkiä sääntöleikkejä hänen leikkitaitonsa ovat kehittyneet ja hän on leikkinyt monissa rooleissa. Sääntöleikkien leikkiminen vaatii lapselta sosiaalisia taitoja, jotta hän osaa ottaa huomioon toiset leikkijät ja kykenee toimimaan vuorovaikutuksessa toisten lasten kanssa. Lapsi harjoittelee sääntöleikeissä sitä, että aina ei voi voittaa ja pitää osata myös iloita toisen voitosta. Näin ollen sääntöleikit kasvattavat myös empaattisuutta. Sääntöleikit ovat leikkejä, joita lapsi voi oppia katsomalla mallia toisilta lapsilta. (Helenius & Lummelehti, 2013, ss. 165, 157–159)

3.2 Leikki eri ikävaiheissa

Lapsella on synnynnäinen valmius leikkiin, mutta leikin syntyminen vaatii tietyt olosuhteet. Lapsi ei saa olla väsynyt tai nälkäinen ja hänen tulee tuntee olevansa turvallisessa ympäristössä. Kun olosuhteet ovat hyvät tarvitaan enää aikuisen pieni kannustus leikin aloittamiseen. (Sinkkonen, 2008, s. 217) Pienen lapsen leikki on vaikea erottaa leikiksi, sillä usein se on aikuisen puheen jäljittelyä ja uusien sanojen ja äänteiden opettelua. Pienten lasten leikissä aikuisella on avaimet lapsen leikin ohjauksessa. Toisen elinvuoden puolivälissä lapsen sanavarasto kasvaa ja kävely alkaa onnistua, jolloin myös leikki muuttuu. Tällöin leikin avaimet siirtyvät enemmän lapselle itselleen ja aikuisen tehtävänä on mahdollistaa lapsen leikkiaikeet. Merkityksellistä on, että aikuinen pyrkii tuottamaan leikille jatkumoa ja tukemaan lasten leikkialoitteita. Ympäristö tulee tehdä sellaiseksi, jossa lapsi viihtyy ja joka tarjoaa kimmokkeita leikkiin. (Jantunen ym., 2019, ss. 67–68)

Kahden ikävuoden jälkeen lapsi alkaa leikkimään omia leikkejään, mutta tarvitsee edelleen aikuisen tukea ja turvaa. Leikki on usein lyhykestoista ja se tapahtuu itsekseen. Tässä iässä lapsi leikkii paljon rakenteluleikkejä, jossa hän rakentaa pinoja, kasaa sekä purkaa. Leikki alkaa kehittyä pikkuhiljaa suunnitelmallisemmaksi sekä tavoitteellisemmaksi. Lapsi kiinnostuu symbolileikeistä sekä mielikuvitusleikeistä. (Koivunen & Lehtinen, 2015, s. 168)

Kolmevuotiaan lapsen mielikuvitus on eloisa. Lapsi voi kertoa omia tarinoitaan, joita pitää totena. Lapsella voi olla mielikuvitusystäviä, jotka ovat lapselle hyvin todellisia ja tärkeitä.

Kolmevuotiaana lapsi haluaa leikkiä jo muiden kanssa ja harjoittelee tavaroiden jakamista. Ristiriitatilanteita voi syntyä lasten välillä ja aikuisen apu on silloin tärkeää. Kolmivuotiaana lapsi tykkää leikkiä monenlaisia leikkejä. He ovat usein innokkaita esimerkiksi lukemaan kirjoja, laulamaan ja tanssimaan. (Kahri, 2003, s. 13)

Nelivuotiaana leikin vastavuoroisuus alkaa kehittymään pikkuhiljaa. Leikkiä voi yksin tai yhdessä tutun ystävän kanssa. Tällöin oma leikkimielikuva on merkityksellinen ja lapsi haluaa toteuttaa sitä. Viisivuotiaat lapset kykenevät jo itsenäisesti ilman aikuisen läsnäoloa rakentamaan leikkinsä. Tällöin myös leikit muuttuvat pitkäkestoisimmiksi sekä pysyvämmiksi. Kuusivuotias lapsi tiedostaa jo hyvin asemansa leikkijoukossa. Kuusivuotias kykenee keksimään luovia leikki-ideoita ja yhteisleikit sujuvat jo hyvin. Leikit ovat tavoitteellisia ja usein lapsi ammentaa kuuluista saduista ideoita leikkiin. Leikkiä myös suunnitellaan ja siihen muodostuu kaava ideoinnista lopputuloksen arviointiin. (Jantunen ym., 2019, ss. 71–73)

3.3 Leikki varhaiskasvatuksessa

Leikki on merkittävä toimintatapa varhaiskasvatuksessa ja lapsille tulee tarjota erilaisia mahdollisuuksia leikkeihin. Leikki edistää lapsen oppimista, sillä lapsi tiedostamatta leikkiessään oppii monia asioita. Leikki on myös hyväksi lapsen hyvinvoinnille sekä kehitykselle ja se tuottaa valtavasti iloa lapselle. Varhaiskasvatuksessa henkilöstön tehtävänä on antaa lapsille mahdollisuudet pitkäkestoiseen ja mielekkääseen leikkiin.

Varhaiskasvattajien tehtävänä on rikastaa arkea leikinomaisuudella, loruttelu, laulut, sanaleikit ja yhteinen hassuttelu on tärkeää myönteisen ilmapiirin vahvistamiseksi.

(Opetushallitus, 2018, ss. 38–39)

Varhaiskasvatuksessa pyritään lapsilähtöisyyteen ja lapsia osallistamaan toimintaan. Lasten omaehtoisen leikin ja ohjatun toiminnan suhde tulisi olla tasapainossa. Jokaisen lapsiryhmän toimintaedellytykset ja se kuinka paljon lapsen leikille annetaan aikaa vaihtelevat.

Päiväkodin päivittäinen arkirytmistö koostuu ulkoiluista, syömisistä ja nukkumisesta ja suurin päivittäisen yhtäjaksoisen sisäleikin aika on yleensä aamupäivällä aamupalan jälkeen.

Aamupalalta jokainen lapsi voi joustavasti lähteä leikkeihin ja tällöin ohjattua toimintaa on

aikaa valmistella. Iltapäivän lepopohjeltä noustessaan lapset saavat myös aikaa vapaalle leikille, mutta toiminnan keskeyttää välipala ja ulos lähtö. Lapsia on hyvä muistuttaa vähän ennen leikkiajan loppumista, jotta vältetään paha mieli leikkiajan päättyessä. (Helenius & Lummelahti, 2013, ss. 225–226)

4 Lasten vapaa leikki

Vapaa leikki liittyy olennaisesti opinnäyteyöni tutkimuskysymykseen, joten on tärkeää määritellä se. Vähäsen (2004, s. 41) mukaan vapaasta leikistä voidaan käyttää myös termiä omaehtoinen leikki. Vapaassa leikissä lapsi itse keksii leikilleen sisällön ja muodon. Siihen tyypillisesti heijastuu lapsen tulkinnat omista arjen tapahtumistaan. Lapsi ilmaisee leikkiessään omia asenteitaan, tunteitaan, toiveitaan sekä ajatuksiaan. Lapsi valitsee itselleen leikin aiheeksi yleensä itselleen merkityksellisen ja läheisen aiheen. Leikin kautta lapsi omassa mielikuvituksessaan tulkitsee todellisuutta.

4.1 Vapaan leikin merkitys lapsen kehitykselle

Siirryttäessä ensimmäisestä ikävuodesta toiseen lapsi alkaa tiedostamaan esineiden merkitystä, sillä vauvaiässä lapsi ei vielä ymmärrä esineiden käyttötarkoitusta, vaan mieltää ne osaksi itseään. Lapsi oppii tutkimalla suullaan esineitä ja katsomalla aikuisten toimintaa. Lapsen kasvaessa leikin merkityskin muuttuu syvemmäksi ja lapsi alkaa käsitellä ihmisten välisiä suhteita leikeissään. Leikkiessä lapsi tutkii omaa ympäristöään, muodostaa merkityksiä sekä käsittää todellisuutta. (Vähänen, 2004, s. 42)

Vapaa leikki kehittää lapsen monia taitoja, jotka ovat hänelle tärkeitä tulevaisuudessa. Leikissä lapsen mielikuvitus kehittyy, sillä leikki perustuu mielikuvitukseen. Usein lapsella on valmiina tietty mielikuva mielessään, millaista leikkiä hän haluaa leikkiä ja mitä tarvikkeita siihen tarvitaan. Kun lapsi leikkii toisen kanssa hän luo yhteistä mielikuvaa leikistä. Mielikuvituksen kautta lapsi voi ajatella myös tilanteen ulkopuolelta. Tuoli voi olla juna, pahvilaatikko koirankoppi tai varasto ravintolasali. Leikissä lapsi myös oppii toimimaan yhdessä toisten lasten kanssa. Leikki on lapselle tilanne, jossa hän voi harjoitella

vastavuoroisuutta, kuten leikkitalan ja leikkivälineen yhdessä sopimista. (Vähänen, 2004, ss. 46–47)

Leikin avulla lapsen ajattelu muuttuu abstraktimmaksi. Kun lapsi luo mielikuvia ja kehittelee niiden pohjalta leikkiä, leikki ei silloin tarvitse leikkivälineiden läsnäoloa. Mielikuvien luominen kehittää lapsen ajattelua tällöin abstraktimmaksi. Lapsen abstrakti ajattelu kehittyy erityisesti vapaassa leikissä. Leikki kehittää myös lapsen keskittymiskykyä sekä itsekuria, sillä leikki voi vaatia tarkkaakin paneutumista tekemiseen. Kun leikki on tarpeeksi mielekästä lapsi jaksaa tehdä älyllisiä ponnisteluja ja keskittyä leikkiin hyvin. Leikin kautta lapsi oppii ymmärtämään maailmaa, kuten esimerkiksi kulttuurista monimuotoisuutta. Lapsi voi esimerkiksi saada saduista ja tarinoista ideoita leikilleen ja ammentaa niitä mielikuvituksessaan. Leikki tarjoaa tilaisuuden oppia jotain mikä ei ole näkyvässä, sellaista mikä edellyttää keskustelua aikuisen tai ikätoverin kanssa. (Vähänen, 2004, ss. 49–53)

Lasten vapaa leikki kehittää aivotoimintaa. Kun lapsi leikkii luovia leikkejä, kehittyy muun muassa hänen kykynsä itsenäiseen ajatteluun ja tilanteiden arviointiin, kokonaistilanteen hahmottamiseen ja asioiden punnitsemiseen eri näkökulmilta sekä oman käyttäytymisen vaikutuksen arviointiin. Kehittyneet aivot mahdollistavat kielteisen ja myönteisen näkökulman valinnan ja uusien ideoiden tuottamisen. (Hintikka, 2009, s. 155)

4.2 Varhaiskasvattajan rooli lasten vapaassa leikissä

Vapaan leikin määritelmästä voidaan ajatella, että se on lapsen omaa leikkiä, johon aikuinen ei vaikuta. Kuitenkin aikuisella on iso rooli myös lasten vapaassa leikissä, sillä leikki tarvitsee virikkeitä sekä siemeniä sen alulle. Aikuinen voi leikkiä lasten mukana, mikä vahvistaa lasten leikkitaitoja ja leikit voivat muuttua pitkäkestoisemmiksi. Aikuisen ei kuulu ohjata leikkiä mihinkään tiettyyn suuntaan, riittää kun heittäytyy leikkiin mukaan ja antaa lasten viedä sitä eteenpäin. Leikissä tarvitaan myös erilaisia leikkivälineitä, aikaa ja tilaa, joiden mahdollistaminen on aikuisen tehtävä. (Vehkalahti & Urho, 2013, ss. 8–9)

Leikin maailma on lapselle tärkeä maailma ja siihen tutustuminen edellyttää aikuiselta hienovaraisuutta ja kunnioitusta. Lapsi vaistoa, milloin aikuinen todella tahtoo lähestyä

häntä. (Hintikka, 2009, s. 140) Kasvattajan läsnäolo leikissä luo leikille turvalliset puitteet. Tärkeää on, että aikuinen on lähellä tukemassa ja auttamassa lasta tarvittaessa. (Vähänen, 2004, s. 43) Aikuinen voi olla tasavertaisena leikkijä lasten leikeissä mukana, kun uskaltaa tempautua mukaan leikkiin. Paljon vaikuttaa se millaisella olemuksella aikuinen menee mukaan leikkiin. Se istuuko hän esimerkiksi tuolilla vai leikin keskellä voi vaikuttaa siihen, miten lapset hyväksyvät hänet leikkiin ja millaisen roolin hän saa. (Vehkalahti & Urho, 2013, s. 102)

Varhaiskasvattajien tehtävä on turvata lasten vapaan leikin edellytykset ja huolehtia, että jokainen lapsi saa olla omien valmiuksiensa mukaisesti mukana leikeissä. Aikuinen voi olla joko itse mukana leikissä tai tukea muutoin lasten leikin kehittymistä leikin ulkopuolelta. Aikuisen läsnäolo ehkäisee mahdollisten lasten välisten riitatilanteiden syntymistä. Yksi tärkeä tehtävä on myös havainnoida ja dokumentoida lasten leikkiä. Näin ollen kertyy arvokasta tietoa lasten kiinnostuksen kohteista. Tätä tietoa voi hyödyntää leikin ja muun toiminnan suunnittelussa. Aikuisen tulee huolehtia siitä, että oppimisympäristöt ovat joustavia ja leikin etenemiselle annetaan konkreettista tilaa. (Opetushallitus, 2018, ss. 38–39)

5 Aikaisemmat tutkimukset

Alle on koottu kolme opinnäytetyötä sekä yksi pro gradu -tutkielma. Tutkimukset liittyvät selkeästi oman opinnäytetyöni tutkimustehtävään, joka on selvittää varhaiskasvattajien näkemyksiä lasten vapaasta leikistä ja sen rikastuttamisen keinoista varhaiskasvatuksessa. Kaikissa näissä tutkimuksissa lasten leikki ja varhaiskasvattajien rooli siinä on keskiössä.

Katja Ilkanheimo (2018) on opinnäytetyössään Olenko leikin mahdollistaja vai estäjä tutkinut varhaiskasvattajien rooleja leikkitoiminnassa. Tutkimus on toteutettu Helsingin kaupungin Kytöniityn päiväkodissa. Tutkimuksessa tarkoituksena on tuoda esille varhaiskasvattajien näkemyksiä pitkäkestoisen leikin tukemisesta sekä edistämisestä ja selvittää leikin merkitystä lapsen hyvinvoinnissa, kehityksessä sekä oppimisessa. Tutkimus on laadullinen tutkimus ja se toteutettiin kyselylomakkeen avulla. Tutkimukseen vastasi 6 päiväkodin kasvattajaa, jotka työskentelevät 0–6-vuotiaiden lasten parissa. Tutkimusaineisto

analysointiin aineistolähtöisen sisällönanalyysin sekä teemoittelun keinoin. Tutkimuksen tuloksissa nousee esille leikin positiiviset vaikutukset oppimisessa ja hyvinvoinnissa. Kasvattajat ovat samaa mieltä siitä, että lapsi oppii leikissä sosiaalisia taitoja. Vastauksissa esiin nousee leikin iso rooli päiväkodin arjessa ja kasvattajat kokevat, että leikin tukemisen edellytyksenä on arvostus leikkiä kohtaan. Kasvattajat tuovat esille erilaisia rooleja, joita heillä on leikissä. Näitä rooleja ovat muun muassa leikin mahdollistaja tilojen ja leikkimateriaalien suhteen, leikin rikastuttaja, ohjaaja, rohkaisija sekä tukija. Esiin nousee myös kanssalleikkijän sekä havainnoitsijan rooli. (Ilkanheimo, 2018, ss. 31–36)

Tytti Heikkilä (2018) on opinnäytetyössään Vapaa leikki varhaiskasvatuksessa selvittänyt varhaiskasvatuksen opettajien käsityksiä vapaasta leikistä, sen tukemisen keinoista ja mahdollisista vapaata leikkiä rajoittavista tekijöistä. Tutkimus on laadullinen ja sen aineisto on kerätty teemahaastatteluiden avulla. Haastateltavia oli yhteensä kolme yhdestä Rovaniemen kaupungin päiväkodeista. Vastauksissa nousee esille ymmärrys vapaan leikin käsitteestä sekä leikin merkityksestä lapsen kehitykselle. Varhaiskasvattajat kokevat tukevansa parhaiten lasten vapaata leikkiä tarjoamalla leikkimahdollisuuksia, antamalla leikkiaikaa, takaamalla leikkirauhan sekä tarvittaessa ohjaamalla lapsia. Puolestaan vapaata leikkiä rajoittaviksi tekijöiksi tutkimuksessa nousee siirtymätilanteet sekä arjen tarkat struktuurit, sillä leikki saattaa keskeytyä siirryttäessä eri tekemiseen. Rajoittavaksi tekijäksi koetaan myös ylhäältä tuleva paine varhaiskasvatuksen velvoitteista. Nämä velvoitteet ja niiden toteuttaminen saattaa vähentää aikaa vapaalta leikiltä. (Heikkilä, 2018, ss. 32–33)

Satu Särkkä (2012) on pro gradu -tutkielmassaan Leikin ohjaamisen merkitys päiväkodin kasvatustyössä tutkinut aikuisen roolia lasten leikissä sekä sitä millaisia käsityksiä varhaiskasvattajilla on pitkäkestoisesta leikistä sekä leikin ohjaamisesta. Tutkimuksen lähtökohtana toimi päivähoidon laadunvalvontaprojekti, joka oli toteutettu länsisuomalaisessa kunnassa. Tässä projektissa leikki nousi yhdeksi päivähoidon keskipisteeksi. Aineisto kerättiin haastatteluiden avulla. Haastatteluihin osallistui saman kunnan alueelta kuuden päiväkodin varhaiskasvattajia, yhteensä haastateltavia oli yhdeksän. Tutkimuksen tuloksissa ilmenee, että kasvattajien käsitykset pitkäkestoisesta leikistä ovat verrattavissa leikin perinteisiin määritelmiin ja heidän käsityksissään leikin ohjaaminen on pääosin etukäteisjärjestelyjä sekä tarpeen tullen leikitilanteessa ohjaamista. Kasvattajat

kokevat leikin havainnoinnin tärkeänä, mutta sitä ei toteutettu säännöllisesti. Tutkimuksen perusteella leikin ohjaamisen keskiössä on mahdollisuus antaa lapsen leikkiä itsenäisesti sekä säilyttää leikkirauha. Tutkimuksessa nousevia hyviä keinoja edesauttaa pitkäkestoisen leikin mahdollisuuksia ovat leikkiajan pohtiminen sekä leikin havainnoinnin ja dokumentoinnin kehittäminen. Merkityksellisenä koetaan myös lasten osallistaminen ja heidän kiinnostuksen kohteiden huomiointi. (Särkkä, 2021, ss. 69–71)

Hanna Hukkasen ja Aliisa Keskisen (2018) opinnäytetyössä Varhaiskasvattajan rooli lapsen omaehtoisen leikin ohjaajana on tutkittu lasten omaehtoisen leikin toteutumista sekä varhaiskasvattajien roolia siinä. Tutkimus on laadullinen ja se toteutettiin varsinaissuomalaisessa päiväkodissa. Aineisto kerättiin paperisella kyselylomakkeella, johon vastasi kolmen eri ryhmän varhaiskasvattajat. Toisena tutkimusmenetelmänä hyödynnettiin piirrustushaastattelua, joka toteutettiin muutamalle päiväkodin 3–5-vuotiaalle lapselle. Tämän avulla selvitettiin lasten suosikkileikkejä, -leikkipaikkoja sekä -leluja. Tutkimustuloksissa tulee ilmi, että kyseisen päiväkodin varhaiskasvattajat pitävät omaehtoista leikkiä merkittävänä ja siihen annetaan aikaa. Tutkimuksessa ilmenee varhaiskasvattajien erilaisia rooleja leikissä. Näitä rooleja ovat leikin mahdollistaja, ongelmatilanteiden ratkoja, ohjaaja, havainnoiija sekä kuuntelija. Lapsia osallistetaan jonkin verran toimintaympäristöjen suunnitteluun ja muokkaukseen, mutta heitä voitaisiin osallistaa vielä enemmän. (Hukkanen & Keskinen, 2018, ss. 41–44)

6 Tutkimuksen tavoite, tarkoitus ja toteutus

Tässä luvussa avaan tutkimukseni tarkoitusta, tavoitetta sekä sen toteutusta ja kerron tutkimustehtäväni. Tutkimus on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus. Opinnäytetyöni tavoitteena on selvittää yhteistyöpäiväkodin varhaiskasvattajien keinoja rikastuttaa lasten vapaata leikkiä. Tavoitteena on selvittää myös miten tärkeäksi varhaiskasvattajat kokevat vapaan leikin ja millä keinoin varhaiskasvattajat voisivat kehittää lasten vapaan leikin mahdollisuuksia.

Opinnäytetyön tutkimuskysymyksiä on kaksi:

1. Miten varhaiskasvattajat kokevat lasten vapaan leikin ja millaisia keinoja heillä on vapaan leikin rikastuttamiseen?
2. Miten lasten vapaan leikin mahdollisuuksia voitaisiin kehittää yhteistyöpäiväkodissa?

Opinnäytetyöni tilaajana toimii varsinaissuomalainen päiväkotitoiminta. Tutkimus tehtiin sähköisen kyselylomakkeen avulla päiväkodin henkilöstölle. Tarkoituksena on, että opinnäytetyöni lopputuloksena syntyy hyvä selvitys siitä, miten kyseisen päiväkodin varhaiskasvattajat rikastuttavat vapaata leikkiä. Tutkimuksen avulla tuon myös tietoutta lasten vapaasta leikistä. Lopputuloksena saatujen vastausten tarkoituksena on saada työntekijöiden ajatuksia heräteltyä ja mahdollisia uusia ideoita sekä ajatuksia julki. Lopputulos avaa myös hyvät mahdollisuudet kehittää lasten vapaata leikkiä eteenpäin kyseisessä päiväkodissa.

6.1 Laadullinen tutkimus

Opinnäytetyöni on kvalitatiivinen tutkimus eli laadullinen tutkimus. Laadullisessa tutkimuksessa keskeistä on elämisen maailman tutkiminen, siinä ytimessä ovat erilaiset merkitykset, jotka tulevat esille monin tavoin. Hyvänä tutkimuksena voidaan pitää sellaista tutkimusta, jossa on hyvin suunnitellut ja toteutetut tutkimusasetelmat. Laadullisella tutkimuksella voidaan tavoittaa monipuolista tietoa ja lisätä ymmärrystä ilmiön luonteesta. Laadulliset tutkimukset koostuvat yleensä aiemmista tutkimuksista ja muotoilluista teorioista, empiirisistä aineistoista eli tekstimuotoisista aineistoista sekä tutkijan omasta ajattelusta. Laadullisen tutkimuksen tyypillisiä aineistonkeruumenetelmiä ovat esimerkiksi haastattelu, elämänkerrat, kirjeet, havainnointi ja päiväkirjat. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2006)

Laadullinen tutkimus perustuu laatuun, ei määrään. Laadullisen tutkimuksen tekeminen eroaa määrällisen tutkimuksen tekemisestä, ja tutkimuksen eri vaiheet eivät yleensä erotu niin selkeinä kuin määrällisessä tutkimuksessa. Usein tutkimusaineiston keruu ja analyysi voi olla hyvin lähellä toisiaan. Laadullisessa tutkimuksessa teoreettinen viitekehys on väljempi ja

tutkimuskysymykset yleensä muotoutuvat raportoinnin edetessä. Laadullisessa tutkimuksessa teorian merkitys on olennainen. Teorialla tarkoitetaan teoreettista viitekehystä, johon tutkimus pohjautuu. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, ss. 173,23)

Tutkimustehtäväni kannalta kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä on sopivin, sillä tutkimusjoukkoni on melko pieni ja tarkoituksena on saada mahdollisimman yksityiskohtaiset ja kattavat vastaukset. Tutkimuksessa tutkin varhaiskasvattajien näkemyksiä ja keinoja, joten kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä on luonnollisin valinta.

6.2 Aineiston hankinta

Laadullisessa tutkimuksessa aineistoa kerätään yleisimmin haastattelulla, kyselyllä, havainnoimalla tai erilaisiin dokumentteihin perustuvalla tiedolla. Näitä menetelmiä voidaan käyttää yksittäin tai yhdistelemällä, riippuen siitä mikä on tutkimusongelman kannalta hyödyllisintä. Näitä menetelmiä voidaan hyödyntää myös määrällisessä tutkimuksessa. Tähän vaikuttaa se miten vapaa tutkimusasetelma on, sillä mitä strukturoidumpi tutkimusasetelma on, edellytetään enemmän kokeellisia ja strukturoituja kyselyitä. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 83)

Opinnäytetyöni aineiston keräsin sähköisen Webropol-kyselyn avulla. Tutkimuksen aineistona toimi kyselyssä saadut vastaukset. Kyselyn linkki sekä saatekirje lähetettiin yhteistyöpäiväkodin varhaiskasvattajille sähköpostin välityksellä. Päiväkodin johtaja huolehti siitä, että jokaiselle työntekijälle pyrittiin mahdollistamaan työpäivästä pieni hetki, jolloin voi vastata kyselyyn. Aineisto kerättiin syksyn 2021 aikana.

Tutkimus toteutettiin puolistrukturoidulla sähköisellä kyselylomakkeella, jolloin kaikilla vastaajilla on samat kysymykset. Puolistrukturoidussa kyselyssä kysymykset ovat samat, eikä vastausvaihtoehtoja ole annettu. Puolistrukturoidussa kyselyssä vastaajat vastaavat avoimiin kysymyksiin omin sanoin. (Näprä, 2017) Koin tämän tavan helpoimmaksi toteuttaa vallitsevan pandemian vuoksi. Sähköinen kyselylomake antoi myös vastaajalle vapauden valita itselleen sopiva ajankohta ja paikka vastata kyselyyn.

Kyselylomake (liite 2) koostui yhteensä kahdestatoista kysymyksestä, joista kaksi ensimmäistä kysymystä oli monivalintakysymyksiä. Näillä kahdella monivalintakysymyksellä halusin selvittää taustatietoja eli missä tehtävässä kyselyyn vastaaja työskentelee varhaiskasvatuksessa ja kuinka pitkä kokemus hänellä on varhaiskasvatuksessa työskentelystä. Ensimmäisenä avoimena kysymyksenä pyysin määrittelemään vapaan leikin ja kertomaan kuinka merkitykselliseksi sen kokee varhaiskasvatuksessa. Selvitin myös kokemuksia iän vaikutuksesta vapaaseen leikkiin sekä sen kuinka paljon vapaalle leikille annetaan aikaa viikoittain. Yhtenä kysymyksenä oli se, kuinka usein itse menet mukaan lasten leikkeihin ja kuinka helppona sen koet. Kysyin myös varhaiskasvattajan roolista vapaassa leikissä sekä varhaiskasvattajien keinoja rikastuttaa lasten vapaata leikkiä sekä sisällä että ulkona. Lopuksi selvitin päiväkodin oppimisympäristön mahdollisuuksia lasten vapaalle leikille sekä vapaan leikin edistäviä ja ehkäiseviä tekijöitä yksikössä. Kysyin myös mahdollisia keinoja kehittää lasten vapaan leikin mahdollisuuksia kyseisessä päiväkodissa.

6.3 Aineiston analyysi

Aineiston analysointi on aineiston tiivistämistä ja jalostamista teoreettiseen muotoon. Aineiston analyysissä olennaista on päästä käsiksi syvälle aineistoon eli aineiston tulkintaan. Aineistosta saatua tietoa tulisi tutkia tarkasti teorian ja oman ajattelun kautta. Laadullisen tutkimuksen analyysimenetelmiä on erilaisia. Analyysitavan valinta riippuu omasta tutkimustyöstä ja sen lähestymistavasta. Menetelmä tulee valita tarkasti niin, että se on linjassa tutkimusongelman ja teoreettisen viitekehyksen kanssa. Laadullisessa tutkimuksessa perinteisiä analyysin muotoja ovat koodaaminen, teemoittelu ja tyypittely, jotka ovat sisällönanalyysin muotoja. (Günther ym., n.d.)

Aineiston analyysissä on monta vaihetta. Ensimmäisenä vaiheena on tutustua aineistoon ja tuottaa kokonaiskuvan itselle. Analysoitava aineisto on tuotettava tekstimuotoiseksi, jotta sitä on helpompi käsitellä. Tekstimuotoista aineistoa tutkittava tutkii ja analysoi lukemalla, jäsentelemällä ja pohtimalla aineistoa. Aineiston analyysi ei käsitä pelkästään mekaanista järjestämistä, vaan isossa osassa on tutkijan tulkinnat aineistosta. Analyysiprosessi etenee pikkuhiljaa ajattelemalla ja kirjoittamalla. Tärkeää analyysissa on perustella valinnat. (Günther ym., n.d.)

Analysoin tutkimusaineistoni teemoittelun avulla. Teemoittelun avulla halusin löytää aineistosta keskeiset sisällöt ja tutustua sitä kautta aineistoon paremmin. Teemoittelussa perusajatuksena on hahmottaa aineistosta erilaisia aihepiirejä, jotka nousevat vastauksissa esille. Teemoittelu aineiston analyysimenetelmänä alkaa teemojen muodostamisesta ja jatkuu teemojen tarkempaan tarkasteluun. (Jyväskylän yliopisto, 2016)

Teemoittelussa lähdin liikkeelle siitä, että tulostin aineiston paperimuotoon. Koin tämän helpoimmaksi tavaksi itselleni, sillä paperimuodossa olevaa aineistoa on selkeämpi käsitellä. Aloitin teemoittelemalla kysymykset neljään eri teemaan. Leikkasin ja liimasin neljälle isolle paperille kysymykset ja niiden vastaukset teemoittain ja nimesin yläteeman. Tämän jälkeen lähdin ylivivaamaan yhtäläisyyksiä vastauksista. Ylivivasin toistuvia sanoja ja asioita. Tämän jälkeen lähdin kirjoittamaan tuloksia auki ja prosessin edetessä samalla tein tulkintoja siitä.

6.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Tutkimusetiikka on oleellisessa osassa tutkimuksen teossa. Jokaisessa tutkimuksen vaiheessa tulee pohtia eettisiä kysymyksiä. Tutkimusetiikka käsittää tutkimuksen teossa eettisesti vastuullisten ja oikeiden toimintatapojen noudattamista sekä niiden edistämistä.

Tutkimuksen uskottavuus ja eettiset ratkaisut kulkevat käsi kädessä. Tutkimuksen uskottavuus pohjautuu siihen, että tutkija noudattaa hyvää tieteellistä käytäntöä kaikessa toiminnassaan. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, ss. 147–150)

Tässä tutkimuksessa noudatin Tutkimuseettisen neuvottelukunnan hyvän tieteellisen käytännön periaatteita. Hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluvat rehellisyys, huolellisuus ja tarkkuus tutkimustyössä, tulosten tallentamisessa, esittämisessä ja tutkimuksen arvioinnissa. Tutkijan tulee huomioida toimintatapojen eettinen kestävyys ja ottaa huomioon muiden tutkijoiden työ ja saavutukset oikealla tavalla. Tutkimus tulee suunnitella, toteuttaa ja raportoida yksityiskohtaisesti sekä tutkimuksen tulosten säilyttämiseen liittyvät asiat tulee olla määriteltyinä tarkasti. Tutkimusluvut tulee olla hankittuna. (TENK, 2012, s. 6)

Tutkimuksen luotettavuuteen liittyy hyvin paljon erilaisia käsityksiä ja kysymyksiä. Tutkimuksen luotettavuutta voidaan tarkastella validiteetin ja reliabiliteetin avulla.

Validiteetti tarkoittaa sitä, että tutkimuksessa tutkitaan sitä mitä on luvattu. Reliabiliteetti puolestaan kuvaa tulosten toistettavuutta. Tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttaa havaintojen luotettavuus ja niiden puolueettomuus. Tutkijan tulisi tarkastella tuloksia puolueettomasti, mutta kun tutkija on luonut tutkimusasetelman itse, hän tarkastelee sitä väistämättä oman kehyksensä läpi. Tulkintaan voivat vaikuttaa tutkijan sukupuoli, ikä, poliittinen kanta, virka-asema tai muu samankaltainen seikka. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, ss. 158–160)

Tutkimuksessani noudatin hyvää tieteellistä käytäntöä. Vastaaminen kyselyyn oli täysin vapaaehtoista ja jokaisella oli oikeus kieltäytyä osallistumisesta kyselyyn. Kysely oli täysin anonymi ja anonymiteetti säilyi koko tutkimuksen ajan sekä myös tutkimuksen jälkeen. Kyselyssä ei selvitetty vastaajien henkilötietoja tai muita tunnistetietoja, sillä se ollut tutkimuksen kannalta tarpeen. Kyselyn yhteydessä vastaajille lähetettiin saatekirje (liite 1), jossa kerrottiin tutkimuksen tavoite, tarkoitus sekä tutkimuksen tekijä. Saatekirjeessä toin ilmi myös vastausten luotettavan käsittelyn sekä niiden säilytyksen ja hävityksen opinnäytetyön valmistuttua. Laadin aineistonhallintasuunnitelman (liite 3), jossa käy ilmi tutkimuksen aineiston luetettava käsittely. Sain tutkimukseen kirjallisen luvan päiväkodin johdolta.

7 Tulokset

Tässä luvussa paneudun tutkimuksen analyysissa saatuihin tuloksiin teemoittain. Olen jakanut tulokset neljään teemaan. Ensimmäisessä alaluvussa käsitellään vapaan leikin merkitystä ja luonnetta. Toisessa alaluvussa avaan varhaiskasvattajan roolia ja osallistumista lasten vapaaseen leikkiin. Kolmannessa alaluvussa avaan varhaiskasvattajien vapaan leikin rikastuttamisen keinoja. Neljännessä alaluvussa avaan vielä vapaan leikin nykytilaa sekä kehitysideoita.

Toivoin, että kyselyyn vastaisi mahdollisimman moni yhteistyöpäiväkodin työntekijöistä. Yhteensä työntekijöitä kyseisessä päiväkodissa kyselyn vastaushetkellä oli 12. Vastauksia sain yhteensä viisi. Vastauksien määrä jäi toivottua pienemmäksi, mutta vastaukset olivat kattavia ja asioita oli pohdittu laajasti.

Pohjatietona selvitin vastaajien työnimikettä sekä sitä, kuinka pitkään on työskennellyt varhaiskasvatuksessa. Kyselyyn vastasi kolme varhaiskasvatuksen opettajaa, joista yksi toimii myös johtajana, yksi varhaiskasvatuksen lastenhoitaja sekä yksi vastaus oli annettu yhteisesti yhden tiimin voimin. Tiimin yhdessä tekemään vastaukseen osallistui yksi varhaiskasvatuksen opettaja ja kaksi varhaiskasvatuksen lastenhoitajaa. Yksi vastaajista oli työskennellyt varhaiskasvatuksessa 1–5 vuotta, kolmella vastaajista oli 5–10 vuoden kokemus ja yhdellä oli yli 10 vuoden kokemus.

7.1 Vapaan leikin merkitys ja luonne

Kysymyksessä vapaan leikin määritelmästä ja vapaan leikin merkityksellisyydestä varhaiskasvatuksessa nousi esille hyvin yhteneviä vastauksia. Kaikki vastaajat määrittivät vapaan leikin olevan leikkiä, jonka lapsi saa itse valita. Esille nousi myös se, että lapsilla tulee olla mahdollisuus käyttää vapaasti kaikkia tiloja, leluja, mielikuvitustaan sekä luovuutta leikeissä.

Vapaa leikki on se, kun lapset saavat itse päättää mitä leikkiä leikkivät ja kehittelevät sitä itsenäisesti tai aikuisen johdolla eteenpäin.

Vastaajat olivat yhteneväisiä siitä, että vapaa leikki on hyvin merkityksellistä varhaiskasvatuksessa ja sille tulee tarjota aikaa päivittäin. Leikin koettiin kehittävän sosiaalisia taitoja, toisten huomionvetoa, vuorovaikutusta, asioiden jakamista sekä leikkitaitoja. Vapaa leikki koettiin merkitykselliseksi lasten mielikuvituksen kehittymisen kannalta. Esille nousi myös se, että vapaan leikin kautta lapsi voi käsitellä arjessa tapahtuvia asioita.

Vapaa leikki on tärkeä osa varhaiskasvatusta ja se kehittää monia taitoja.

Selvitin miten varhaiskasvattajat kokevat lasten iän vaikuttavan vapaaseen leikkiin. Vastauksissa nousi esille se, että vapaa leikki on tarpeellista kaiken ikäisille. Vastaajat olivat sitä mieltä, että ikä vaikuttaa leikin kestoan ja jatkuvuuteen. Yhden vastaajan kokemuksen mukaan pienemmällä lapsilla leikki on pääosin tutkiskelua. Lapsen iän koettiin olevan myös yhteydessä leikin ohjauksen tarvittavuuteen. Isommat lapset osaavat itse rikastuttaa ja

juonellistaa leikkiä. Yksi vastaajista kertoi, että isommat lapset voivat jaksaa viikkoja tai jopa kuukausia samaa leikkiteemaa ja he osaavat itse omalla mielikuvituksellaan viedä leikkiä koko ajan eteenpäin.

Leikki kehittyy ja siihen tulee uusia ulottuvuuksia lapsen kasvaessa. Mitä isompi lapsi sen paremmat leikkitaidot yleensä lapsella ovat.

7.2 Varhaiskasvattajien rooli ja osallistuminen vapaaseen leikkiin

Seuraavaksi kysyin varhaiskasvattajan roolia lasten vapaassa leikissä. Vastauksissa nousi esille monia yhteneviä asioita. Rooleiksi koettiin innoittaja, juonen eteenpäin viejä, rikastuttaja, tarkkailija ja ristiriitatilanteiden ratkoja. Yksi vastaajista kertoi ottavansa jonkun roolin esimerkiksi ruuan syöjä, autoilija tai ratsastaja, jolloin on helppo ohjata leikkiä niin ettei leikki yllä liian vauhdikkaaksi. Yksi vastaaja koki, että hänen roolinsa on ylläpitää lasten mielenkiintoa leikkiin.

Roolini on olla leikin innoittaja, juonen eteenpäin viejä ja rikastuttaja.

Selvitin, kuinka usein varhaiskasvattaja itse menee mukaan lasten leikkeihin ja kuinka helppona se koetaan. Tähän kysymykseen tuli hyvin erilaisia vastauksia. Osa vastaajista kertoi osallistuvansa lasten leikkeihin päivittäin. Yksi vastaajista kertoi menevänsä leikkeihin mukaan viikoittain, silloin kun siihen on mahdollisuus. Yksi vastaajista kertoi, että isompien lasten leikkeihin tulee osallistuttua vähemmän, koska he jopa toivovat, että aikuinen ei tulisi leikkiin mukaan. Yksi vastaajista kertoi menevänsä leikkiin mukaan vain, jos lapsi ottaa kontaktia ja pyytää aikuista mukaan, muuten hän ei kokenut sitä tarpeelliseksi.

Päivittäin olen mukana jossakin roolissa.

Koen, että voisin osallistua enemmän lasten leikkeihin mukaan.

Kaikki vastaajat kokivat leikkiin osallistumisen helppona, mukavana ja luontaisena. Yksi vastaajista kertoi, että peleihin ja muuhun touhuamiseen on helpompi osallistua, kuin varsinaisiin leikkeihin. Yksi vastaajista toi esille, että lapset yleensä innostuvat siitä, kun

aikuinen osallistuu leikkiin. Osa vastaajista kertoi, että leikkiin on helpompi osallistua jonkin roolin kautta.

Koen lasten leikkiin osallistumisen luontaisena ja mukavana.

7.3 Varhaiskasvattajien keinoja vapaan leikin rikastuttamiseen

Seuraavaksi selvitin, millaisia keinoja varhaiskasvattajilla on lasten vapaan leikin rikastuttamiseen. Ensin kysyin millä keinon lasten sisällä tapahtuvaa leikkiä rikastetaan. Esille nousi erilaisia konkreettisia esimerkkejä. Kolme vastaajista nosti esille kotileikin ja sen rikastuttamisen keinot. Aikuinen voi ohjata pöydän kattamisessa, olla yksi perheenjäsen tai auttaa keksimään mitä seuraavaksi tapahtuu. Esille nousi myös kauppaleikki, teatterileikki ja autoleikki. Kauppaleikissä aikuinen voi toimia asiakkaana, teatterileikissä yleisönä ja autoleikissä voi sanoittamalla rikastuttaa leikkiä ja viedä sitä eteenpäin. Kaksi vastaajista kertoi rikastuttavansa lasten leikkiä juonellisuuden lisäämisellä. Yksi vastaajista kertoi lapsien innostuvan leikeistä, kun aikuinen auttaa leikin etenemisessä. Yhtenä rikastuttamisen keinoja nimettiin lasten kanssa yhdessä tapahtuva ideointi. Tästä esimerkkinä vastaaja kertoi ravintolaleikin, jossa he olivat yhdessä lasten kanssa tehneet ruokalistan ja jokainen sai vuorotellen olla asiakkaana, tarjoilijana ja kokkina.

Kotileikissä menen mukaan leikkiin ja otan ruuanlaittovälineitä ja alan tekemään ruokaa ja kerron samalla mitä teen, esimerkiksi keitän makaronia ja paistan jauhelihaa, laitan ne vuokaan ja teen siitä makaronilaatikkoa. Tarjoan lapselle lautaselta ja kysyn haluaako hän ketsuppia ruoan päälle ja mitä juomaa hän haluisi.

Kysyttäessä millaisia keinoja varhaiskasvattajilla on lasten ulkona tapahtuvan leikin rikastuttamiseen, esille nousi yhteneviä vastauksia. Kaksi vastaajista oli sitä mieltä, että ulkona leikkien rikastuttaminen on haastavampaa ja vähemmän tulee osallistuttua lasten leikkeihin ulkona. Kaksi vastaajista toi esille hiekkalaatikolla tapahtuvat leikit. Hiekkalaatikolla voi yhdessä tehdä hiekkakakkuja ja ”syödä” niitä. Yksi vastaaja koki, että ulkona on helpompi ehdottaa lapsille liikunnallista tekemistä, kuten hyppynarulla

hyppimistä, jalkapallon potkimista tai hippaleikkiä. Yksi vastaajista nosti esille sääntöleikit, jossa aikuisen tehtävä on auttaa lapsia sääntöjen opettelussa ja niiden noudattamisessa. Ulkoleikkien kohdalla nousi esille myös sama mikä sisäleikkien kohdalla eli aikuisen tuki leikkien ideoinnissa.

Huomaan, että ulkona tulee vähemmän rikastettua lasten leikkejä, enemmän tulee ehdotettua liikunnallista tekemistä hyppynaru, jalkapallo yms.

7.4 Vapaan leikin nykytila ja kehittämisideat

Selvittäessäni vapaan leikin nykytilaa yksikössä kysyin, kuinka paljon lasten vapaalle leikille annetaan aikaa viikoittain. Vastaukset olivat samansuuntaisia. Kolme vastaajista kertoi, että heidän ryhmässään on viikoittain yksi vapaan leikin päivä, jolloin lapset saavat keskittyä koko päivän luomaan itselle mieleisen leikin. Esille nousi odottelutilanteet ja niissä tapahtuva vapaa leikkiaikaa. Yksi vastaajista toi julki, että ulkona on pääosin vapaata leikkiä. Jokainen vastaaja kertoi, että lapsille tarjotaan joka päivä vapaata leikkiaikaa, mutta yksi vastaajista koki, että leikkiaikaa ei aina ole kovinkaan paljoa.

Lapsi tarvitsee päivittäin aikaa vapaalle leikille.

Seuraavaksi selvitin, millaiset mahdollisuudet päiväkodin oppimisympäristöt tarjoavat lasten vapaalle leikille. Kaikki vastaajat olivat sitä mieltä, että päiväkodin oppimisympäristöt tarjoavat hyvät ja monipuoliset mahdollisuudet vapaalle leikille. Yksi vastaajista kertoi, että lapsille on tarjolla runsaasti leluja ja erilaisia leikkejä ja, että leikkiympäristöt ovat suunniteltu niin, että jokaisella on mahdollisuus osallistua leikkiin. Kaksi vastaajista kertoi, että heillä on mahdollista jakaa leikkejä hyvin eri tiloihin. Yksi vastaajista puolestaan koki, että hänen ryhmässään olisi mukavampi, jos leikkejä saisi jaettua useampaan tilaan melun kannalta. Kaksi vastaajista kertoi, että leikkiympäristöjä muokataan lasten toiveiden pohjalta. Yksi vastaaja otti esille ulkotilat ja kertoi niiden olevan avarat ja leikkivälineitä olevan paljon.

Mielestäni vapaalle leikille on mahdollisuuksia paljon päiväkodissamme.

Selvitin, mitkä tekijät edistävät ja mitkä estävät vapaan leikin mahdollisuuksia yksikössä. Edistäviksi tekijöiksi vastauksissa nousi esille hyvät ja tilavat tilat, työntekijöiden ymmärrys ja arvostus vapaata leikkiä kohtaan sekä oman ryhmän halu toteuttaa vapaata leikkiä. Kaksi vastaajista nosti esille myös pienryhmät, sillä niiden avulla ujoimmatkin lapset uskaltavat heittäytyä leikkeihin helpommin. Esteeksi kaksi vastaajista mainitsi kiireen, joka on usein läsnä arjessa. Silloin leikille ja leikin kehittelylle ei jää aikaa tarpeeksi. Yksi vastaajista mainitsi esteeksi liian vähäisen henkilökunnan määrän. Liian suunnitelmallinen toiminta koettiin myös estävänä tekijänä.

Viimeisenä selvitin varhaiskasvattajien näkemyksiä siitä, miten vapaan leikin mahdollisuuksia voitaisiin kehittää yksikössä. Yksi vastaajista koki, että hyvistä kokemuksista tulisi kertoa enemmän ja, että vapaa leikki tulisi ottaa yksikössä yhteiseksi kehittämisen kohteeksi. Esille nousi se, että vapaalle leikille tulisi antaa enemmän aikaa arjessa. Yksi vastaajista kertoi, ettei tiedä, onko jokaisella ryhmällä yksi leikkipäivä viikossa. Hän ehdotti, että jokainen ryhmä voisi ottaa tämän käytännöksi. Yhtenä konkreettisena ideana nousi esille myös vapaan leikin lisääminen odotustilanteisiin.

8 Johtopäätökset

Seuraavaksi käsitellään johtopäätöksiä tutkimuksen tuloksiin pohjautuen. Kyselyyn vastasi eri tehtävissä työskenteleviä varhaiskasvattajia, joilla on eri määrä kokemusta työstä. Tutkimukseni tehtävänä oli selvittää varhaiskasvattajien näkemyksiä lasten vapaasta leikistä sekä sitä millainen rooli heillä on lasten vapaassa leikissä. Selvitin myös, millaisia keinoja heillä on lasten vapaan leikin rikastuttamiseen sekä millainen on vapaan leikin nykytila yhteistyöpäiväkodissa, ja miten sitä voitaisiin kehittää.

Tutkimuksen perusteella kaikilla kyselyyn vastanneilla varhaiskasvattajilla on selkeä käsitys siitä, että lasten vapaa leikki on leikkiä, jonka lapsi saa itse valita. Vastaajat kokevat vapaan leikin merkitykselliseksi ja vapaan leikin mahdollisuuksia tulisi tarjota päivittäin lapsille. Vastaajat ymmärtävät vapaan leikin kehittävän lapsen monia taitoja, kuten sosiaalisia taitoja, toisten huomiointia, vuorovaikutusta ja asioiden jakamista. Samansuuntaisia vastauksia on

saanut myös Tytti Heikkilä (2018) opinnäytetyössään, jossa haastateltavat olivat ilmaisseet vapaan leikin olevan leikkiä, joka lähtee lapsen omasta aloitteesta.

Vastauksista nousi esille varhaiskasvattajien rooli innoittajana, juonen eteenpäin viejänä sekä rikastuttajana. Esille nousi myös havainnoijan sekä ristiriitatilanteiden ratkojan rooli. Voidaan siis todeta, että ei ole yhtä tiettyä tapaa olla mukana lasten leikeissä, vaan jokainen omaksuu itselleen luontaisimman roolin. Kaikki vastaajat kokivat lasten leikkiin menemisen helppona, mutta osa vastaajista koki, että aikuisen ei ole tarpeellista mennä leikkiin mukaan, ellei lapset itse osoita haluavansa aikuista leikkiin. Aliisa Keskinen ja Hanna Hukkasen (2018) opinnäytetyössä löytyi samankaltaisia vastauksia varhaiskasvattajan roolista vapaassa leikissä. Heillä nousi esille vahvasti rooli riitojen ratkojana sekä rikastuttajana.

Yhtenä tavoitteena tutkimuksessani oli selvittää varhaiskasvattajien keinoja vapaan leikin rikastuttamiseen. Sainkin hyvin konkreettisia vastauksia, joita olin toivonut. Vastaukset olivat sen kaltaisia, millaisia odotinkin. Vastauksista ilmeni, että varhaiskasvattajat kokevat sisäleikin rikastuttamisen helpompana kuin ulkoleikin. Vastauksissa nousi esille hyvin perinteisiä leikkejä, kuten kotileikki, autoleikki sekä kauppaleikki. Vastaajat kertoivat, että leikkejä on helppo rikastuttaa viemällä juonta eteenpäin, sanoittamalla leikkiä ja tekemällä yhdessä lapsen kanssa. Kuitenkin on tärkeää muistaa, että leikki on lapselle mielekästä ja se lähtee liikkeelle lapsen omista mielenkiinnon kohteista.

Vapaan leikin nykytilasta selvisi se, että päiväkodin tilat ovat hyvät ja leikit ovat jaettu selkeästi eri tiloihin. Pienryhmätoiminta on aktiivisessa käytössä ja se koettiin vapaan leikin kannalta hyvänä. Oman ryhmän myönteinen suhtautuminen vapaaseen leikkiin koettiin edistävänä tekijänä. Vastaajat kokivat, että vapaalle leikille tulisi antaa enemmän aikaa, sillä turha kiire aiheuttaa sen, että leikin kehittelylle ei jää tarpeeksi aikaa. Esille nousi myös vapaata leikkiä estävänä tekijänä henkilöstön vähäisyys ja liian suunnitelmallinen toiminta. Kun työntekijöitä on liian vähän lasten vapaaseen leikkiin ei voi tempautua mukaan samalla tavalla, sillä samalla tulee huolehtia muiden lasten leikkien sujuvuudesta. Tytti Heikkilän (2018) opinnäytetyössä estäviksi tekijöiksi oli noussut siirtymätilanteet ja arjen struktuurit. Hänen työssään nousi esille myös kiire ja ylemmiltä tahoilta tuleva paine varhaiskasvatuksen suositusten täyttämistä.

Tutkimustulosten perusteella voidaan todeta, että varhaiskasvattajat ymmärtävät vapaan leikin käsitteen ja vapaan leikin merkityksen lapsen kehitykselle. He suhtautuvat vapaaseen leikkiin myönteisesti ja osaavat nimetä roolejaan vapaassa leikissä. Sisäleikin rikastamiseen varhaiskasvattajilla on paljon keinoja, mutta ulkoleikin rikastamista olisi hyvä kehittää yksikössä lisää. Tutkimustulosten myötä vapaata leikkiä estävät tekijät nousevat esille ja jatkossa niiden minimoimiseen voidaan kiinnittää tarkempaa huomiota.

9 Pohdinta

Tämän opinnäyteyön tekeminen oli antoisa prosessi ja se kasvatti omaa ammatillista osaamista. Aiheena vapaa leikki on mielenkiintoinen ja sitä onkin tutkittu aikaisemmin. Koen kuitenkin, että tutkimukseni antoi uutta tietoa ja uskon, että tilaaja hyötyy tutkimuksesta saaduista tuloksista. Tutkimuksen perusteella sain hyviä näkemyksiä vapaasta leikistä ja sen nykytilasta. Käsitykseni vapaasta leikistä kasvoi ja opin paljon tutkimuksen tekemisestä. Tutkimuksessa saatujen tulosten perusteella voi todeta, että varhaiskasvattajat ymmärtävät hyvin vapaan leikin tärkeyden ja kokevat, että sille tulee antaa päivittäin aikaa. Se millaisen roolin kukin varhaiskasvattaja omaksuu itselleen vapaassa leikissä, riippuu ihmisestä. Toiset kokevat lasten leikkiin menemisen luontaisena, kun taas toiset jättäytyvät helpommin sivummalle tai kokevat tärkeämmäksi olla lasten leikkien valvoja sekä riitatilanteiden selvittäjä. Koen, että lasten parissa työskentelevältä tulee löytyä kyky heittäytyä lasten leikkeihin mukaan.

Vastaajat kertoivat, kuinka rikastuttavat lasten leikkejä. Itselle jäi sellainen kuva, että nämä varhaiskasvattajat ymmärtävät hyvin leikin pedagogisen merkityksen ja sen, kuinka merkityksellistä aikuisen tuki lasten leikeissä on. Esille nousi myös lasten osallisuuden merkitys. Vastaajat kertoivat, kuinka lapset saavat vaikuttaa oppimisympäristöihin ja lasten toiveet huomioidaan hyvin. Toivon, että kyselyyn vastaaminen herätteli varhaiskasvattajien ajatuksia lasten vapaasta leikistä ja tuotti itsetutkistelua siitä, millä tavoin itse osallistuu lasten leikkeihin.

Tutkimuksessa nousi esille vapaata leikkiä haastavana tekijänä kiire. Jäin pohtimaan onko kiire todellista vai onko se usein varhaiskasvattajien itse tuottamaa kiirettä. Kuinka usein

varhaiskasvatuksen arjessa todella on kiire johonkin? Tietyt arjen struktuurit rytmittävät varhaiskasvatuksen arkea, mutta aikatauluissa voidaan joustaa. Jos lapsilla on sisällä hyvät leikit, varhaiskasvattaja voi pohtia, onko tarpeen keskeyttää lasten leikkejä ja lähteä ulos vai voisiko suunniteltua muuttaa lasten toiveiden mukaisesti. Osa vastaajista mainitsi liian suunnitelmallisen toiminnan vapaata leikkiä estävänä tekijänä. Tähän liittyen varhaiskasvattajien on tärkeää ottaa huomioon toiminnan suunnittelussa se, että suunniteltu toiminta ei ainakaan lisää kiireen tunnetta arkeen. Suunnitelmallisen toiminnan ja vapaan leikin suhde tulisi olla tasapainossa.

Tutkimuksen tulokset vastasivat hyvin asetettuihin tutkimuskysymyksiin, joten tutkimuksen aihe oli rajattu sopivasti ja tutkimuskysymykset olivat selkeät. Jäin kuitenkin pohtimaan oliko kyselyssä olevien kysymysten määrä liian iso, sillä osa vastauksista jäi lyhyeksi. Olisinko kyselyä supistamalla saanut laajempia vastauksia. Kyselyyn vastaajien määrä jäi myös odotettua pienemmäksi. Tämä voi johtua siitä, että varhaiskasvatuksen arki on usein hektistä ja voi olla vaikea löytää ylimääräistä aikaa vastausten antamiselle. Tutkimuksen tulosteni kannalta jälkeempäin ajateltuna taustatietona kysytyt kysymykset työnimikkeestä ja kokemuksen määrästä eivät tuottaneet erityisen oleellista tietoa. Näistä seikoista huolimatta tutkimus on luotettava, sillä noudatin tarkasti tutkimuseettisiä ohjeita ja laadullisen tutkimuksen periaatteita.

Tutkimusta tehdessä itselleni heräsi jatkotutkimusidea. Vapaata leikkiä olisi mielenkiintoista tutkia myös huoltajien näkökulmasta. Olisi mielenkiintoista selvittää kuinka tärkeänä huoltajat kokevat vapaan leikin varhaiskasvatuksessa ja millainen käsitys heillä on siitä. Olisi mielenkiintoista tietää mitä huoltajat ajattelevat leikkipäivistä, jolloin varsinaista ohjattua toimintaa ei ole. Miten huoltajat ymmärtävät vapaan leikin pedagogisen merkityksen?

Tutkimuksesta saatujen tulosten perusteella vapaa leikki yhteistyöpäiväkodissa on hyvällä mallilla, mutta myös kehittämiskohteita löytyy. Toivon, että tutkimuksestani saadut tulokset auttavat yhteistyöpäiväkotia kehittämään vapaata leikkiä eteenpäin. Kaikkiaan vapaan leikin ja yleisesti leikin maailmaan uppoutuminen oli mielenkiintoinen prosessi. Leikki ilmiönä on laaja ja sen merkitystä lapselle ei voi tarpeeksi korostaa. Tulevan varhaiskasvatuksen

opettajan näkökulmasta tutkimus antoi paljon näkemystä vapaan leikin nykytilasta ja sen kehittamisestä, jota varmasti tulen hyödyntämään tulevaisuudessa.

Lähteet

Günther, K., Hasanen, K. & Juhila, K. (2021). Johdanto: analyysi ja tulkinta. Teoksessa Vuori, J. (toim.), *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*.

<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/analyysitavan-valinta-ja-yleiset-analyysitavat/analyysi-ja-tulkinta/>

Hakkarainen, P. (2008). Leikki ja leikin ohjaus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Helenius, A. & Korhonen, R. (toim.), *Pedagogiikan palikat*. WSOY.

Heikkilä, T. (2018). *Vapaa leikki varhaiskasvatuksessa* [opinnäytetyö, Lapin ammattikorkeakoulu]. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201803243741>

Helenius, A. & Korhonen, R. (2020). Leikin ensi askeleita. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.), *Varhaiskasvatuksen käsikirja* (ss. 69–77). PS-kustannus.

Helenius, A. & Lummelahti, L. (2013). *Leikin käsikirja*. PS-kustannus.

Hintikka, M. (2009). Leikki, lapsuuden tärkein asia. Teoksessa Jantunen, T. & Lautela, R. (toim.). *Kuningasvuosi*. Tammi.

Hukkanen, H. & Keskinen, A. (2018). *Varhaiskasvattajan rooli lapsen omaehtoisen leikin tukijana* [opinnäytetyö, Turun ammattikorkeakoulu]. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2018113019326>

Ilkanheimo, K. (2018). *"Olenko leikin mahdollistaja vai estäjä"* [opinnäytetyö, Diakonia ammattikorkeakoulu]. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201804295874>

Jantunen, T., Suutarla, S. & Heino, N. (2019). *Leikin taikaa*. Into kustannus Oy.

Jyväskylän yliopisto. (2016). *Teemoittelu*. Koppa.

<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/aineiston-analyysimenetelmat/teemoittelu>

Kahri, M. (toim.) (2003). *Lapsen arki on leikkiä*. Pienperheyhdistys ry.

Koivunen, P-L. & Lehtinen, T. (2015). *Kasvu kiikarissa*. PS-kustannus.

Näprä, L. (2017). *Haastattelun lajityypit*. Spoken. <https://spoken.fi/2180/>

Opetushallitus. (2018). *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018*.

https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf

Reunamo, J. (2019). *1–3-vuotiaiden lasten leikit varhaiskasvatuksessa*. Leikkipäivä/Mannerheimin lastensuojeluliitto.

<https://leikkipaiva.fi/1%E2%88%923-vuotiaiden-lasten-leikit-varhaiskasvatuksessa/>

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. (2006). KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkajulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. *Mitä laadullinen tutkimus on: lyhyt oppimäärä*.

https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L1_2.html

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. (2006). KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkajulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. *Laadullisen tutkimuksen elementit*.

https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L1_2_2.html

Sinkkonen, J. (2008). *Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun?* WSOY.

Särkkä, S. (2012). *Leikin ohjaamisen merkitys päiväkodin kasvatustyössä*. [pro gradu - tutkielma, Tampereen yliopisto]. <https://urn.fi/urn:nbn:fi:uta-1-22598>

TENK. (2012). *Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa.*

Tutkimuseettinen lautakunta. https://tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi.* Tammi.

Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta 753/2018.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180753>

Varhaiskasvatuslaki 540/2018.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540>

Vehkalahti, R. & Urho, T. (2013). *Leikki on totta.* Lasten keskus, Helsinki.

Vähänen, L. teoksessa Hintikka, M., Helenius, A. & Vähänen, L. (2004). *Leikistä totta.* Tammi.

Liite 1: Saatekirje**Saatekirje**

Hei!

Teen kyselyn opinnäytetyötäni varten, joka on osa sosionomiopintojani Hämeen ammattikorkeakoulussa. Tutkin kyselyn avulla yksikkönne varhaiskasvattajien keinoja rikastuttaa lasten vapaata leikkiä. Selvitän myös, millainen rooli varhaiskasvattajalla on lasten vapaassa leikissä ja miten lasten vapaan leikin mahdollisuuksia voitaisiin mahdollisesti kehittää yksikössä. Kysely on sähköinen Webropol kysely, johon vastataan nimettömänä. Kyselyssä saatuja vastauksia käsitellään anonyymisti sekä luotettavasti. Vastaukset tulevat nähtäville vain minulle opinnäytetyön tekijänä. Vastauksista koostetaan kokonaisuus, joka tulee osaksi opinnäytetyötäni. Kyselyn vastaukset hävitetään opinnäytetyön valmistuttua. Valmis opinnäytetyö tulee nähtäville Theseus tietokantaan.

Kyselyyn vastaaminen on täysin vapaaehtoista, mutta toivon, että mahdollisimman moni vastaa kyselyyn, jotta saadaan kattavat tulokset. Vastaukset ovat tärkeitä tutkimukseni kannalta ja uskon, että yksikkönne tulee hyötymään valmiista tutkimuksestani. Vastatessa kyselyyn annat suostumuksesi osallistua tähän tutkimukseen.

Mikäli mieleesi tulee mikä tahansa kysymys liittyen tutkimukseeni tai kyselyyn vastaan mielelläni.

Terveisin Elina Koli

elina.koli@student.hamk.fi

Kiitos paljon ajastasi ja osallistumisestasi tähän kyselyyn!

Alla linkki, josta pääset kyselyyn.

<https://link.webpolsurveys.com/S/55522F7D4A8C0D3E>

Liite 2: Kyselylomake

Kyselylomake

Mikä on työnimikkeesi tällä hetkellä?

- Varhaiskasvatuksen opettaja
- Varhaiskasvatuksen lastenhoitaja
- Muu, mikä?

Kuinka pitkään olet työskennellyt varhaiskasvatuksessa?

- 0–1 vuotta
- 1–5 vuotta
- 5–10 vuotta
- 10 vuotta tai enemmän

Miten määrittelisit vapaan leikin ja kuinka merkitykselliseksi sen koet varhaiskasvatuksessa?

Miten koet lasten iän vaikuttavan vapaaseen leikkiin?

Kuinka paljon viikon aikana lapsille annetaan aikaa vapaalle leikille?

Kuinka usein itse menet mukaan lasten leikkeihin ja miten helppona sen koet?

Millainen rooli sinulla varhaiskasvattajana on lasten vapaassa leikissä?

Millä keinoin rikastutat lasten sisällä tapahtuvaa vapaata leikkiä? Kerro konkreettisia esimerkkejä.

Millä keinoin rikastutat lasten ulkona tapahtuvaa vapaata leikkiä? Kerro konkreettisia esimerkkejä.

Millaiset mahdollisuudet päiväkotinne oppimisympäristöt antavat lasten vapaalle leikille?

Mitkä tekijät edistävät ja mitkä estävät vapaan leikin mahdollisuuksia yksikössänne?

Millä keinoin lasten vapaan leikin mahdollisuuksia voitaisiin kehittää yksikössänne?

Liite 3: Aineistonhallintasuunnitelma

AINEISTON HANKINNAN MENETELMÄT JA AINEISTON MUOTO

Aineisto kerätään yhteistyöpäiväkodin työntekijöiltä. Aineistonhankintamenetelmänä toimii sähköinen webropol kysely. Aineisto tulee olemaan tekstiä. Opinnäytetyössä ei kerätä henkilötietoja.

AINEISTOJEN SÄILYTYS OPINNÄYTETYÖPROSESSIN AIKANA

Aineisto säilytetään prosessin aikana henkilökohtaisessa OneDrivessa ja aineistoa pääsee käsittelemään ainoastaan tutkimuksen tekijä.

AINEISTOJEN KÄSITTELY OPINNÄYTETYÖN VALMISTUTTUA

Opinnäytetyössä kerättyä aineistoa käytetään vain tässä opinnäytetyössä ja tutkimuksessa. Opinnäytetyön valmistumisen jälkeen aineisto tuhoetaan vuoden kuluttua opinnäytetyön hyväksymispäivästä, tähän asti aineistoa säilytetään tutkimuseettisiä periaatteita noudattaen ja niin, että aineisto on vain tutkijan saavutettavissa.